הכל חייבין פרק ראשון חגיגה

הכל חייבין בראייה. במצות ראייה כל זכורך (שמות כג) שצריכים להתראות בעזרה ברגל: חוץ מחרש שוטה וקטן. דלאו בני דעה נינהו ופטורין ממצות: החיגר והסומא. כולה יליף מקראי בגמרא: ומי שאינו יכול לעלות ברגליו. מירושלים לעזרה ובגמרא מפרש להו: אי זהו קטן כו'. אבל מכאן ואילך אף על פי שאינו חייב מן התורה הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצות: שלש רגלים.

תוספות ישנים

בן שמונה בן תשע מחנכין ובתינוקת. ק"ל דאמרי' בנזיר פרק מי שאמר הריני נזיר מגלח (דף כח:) גמרא האיש מדיר את בנו בנזיר כדר"ל דאמר כדי לחנכו במצות בנו אין בתו לא דבתו אין חייב לחנכה וי"ל דהתם לא איירי אלא דוקא לענין נזירות אבל ודאי לענין שאר מצות חייב לחנכה וא"ת הא דאמרינן בכל דוכתא קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו השתא מיהא מחנכין אפרושי מאיסורא מיבעיא ואומר ה"ר אליעזר ממיץ דחינוך לא שייך אלא שיעשה מצוה ולא פרושי מאיסורא והא (דמזהרין) [דקרינן] הכא [חינוך] במה שמענין אותו מיוה"כ אין זה אפרושי מאיסורא שמפרישין אותו מלאכול אלא הוא חינוך שמחנכין אותו במצות ועניתם את נפשותיכם ור' אומר דחינוך לא שייך אלא באב אבל באדם אחר לא שייך ביה חינוך הלכך נמי אין נוהרין להפרישו ומעשה דהילני המלכה שישבה היא ושבעה בניה בסוכה שמא הוה להם אב ומחנכם בכך ואפילו לא היה להם אב היתה מחנכתם למצוה בעלמא. מ"ר: חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים. הקשה רבינו יצחק ורבינו יעקב על הא דאמרינן [illegible] לפי שאסורות לבעליהן ולדרוש להו דאונס שרי ומה מועיל כי אונס שרי ו[illegible]

ה דף ג.

הריטב"א

א"ר יהודה מעשה בהילני כו' עד כל מעשיה לא היתה עושה אלא על פי חכמים. מהא שמעינן דקטן שמחנכין אותו במצות [יש] לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול דהא מייתינן ראיה בשמעתין מסוכה של הילני משום דלא סגיא דליכא בבניה חד שהגיע לחנוך דבעי סוכה מעלייתא מקרא מלא דכתיב חנוך לנער על פי דרכו וגדולה מזו אמרו במסכת עירובין (מ, ב) גבי זמן ביום הכפורים ליטעמיה לינוקא דלמא אתי למיסרך, והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי חכמים טועים בזה:

הלכות לולב סימן תרנח

* [י]ומיהו אפי' לא החזירו לידו (כא) אלא לאחר (כב) ואחר לאחר * והאחרון מחזירו לבעלים (ט) יצא: ו * [כ]לא יתננו (כג) ביום ראשון לקטן (כד) * קודם שיצא בו מפני שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה ונמצא שאם החזירו לו (כה) * אינו מוחזר [ל]ויש מי שאומר שאם הגיע לעונת (י) (כו) הפעוטות (כז) מותר [מ]ואם תופס עם התינוק (כח) כיון שלא יצא מידו שפיר

י טור כ מימרא דר' זירא מ"ו ל ר"ן שם מ מרדכי והגהות אשרי בשם א"ז

באר היטב

מ"א: (ט) יצא. אפי' אמר בפירוש ע"מ שתחזירהו לי. רשב"א וש"ל

מ"א: (י) הפעוטות. היינו בן ו' שנים כמ"ש בח"מ סי' רל"ה:

שערי תשובה

ע"ש ועיין בספרי שו"ת בית אפרים חלק אה"ע בענין איגלאי מלתא למפרע ע"ש וע"ש בשיורי ברכה ובמח"ב שבגבעת פנחס ובגט מקושר השיגו על

משנה ברורה

ולכאורה אינו כן דהבעלים בכל גווני יוכלו לצאת שהרי נתנו רק ע"מ שיחזירו להם במתנה כדין ואם לא החזירו להם באופן כזה נתבטלה המתנה למפרע וכלא נתנו דמי וצ"ע: (כא) אלא לאחר וכו'. ר"ל שגם הוא נתן לאדם אחר האתרוג במתנה ע"מ להחזיר והלזה נתן ג"כ לשלישי להחזיר לבעלים הראשונים יצא ולא אמרינן הרי התנה עמו ע"מ שתחזיר לי והרי לא החזיר בעצמו לבעלים הראשונים דמסתמא לא היה כונת וקפידת הבעלים אלא שיוחזר להם החפץ בין ע"י הראשון בין ע"י באי כחו. מיהו (כו) מוכח לכאורה מדין זה דמקבל מתנה ע"מ להחזיר יש לו רשות לחזור וליתן לכל מי שירצה ובלבד שיתקיים תנאו. מיהו כ"ז בסתם (כז) אבל אי מפרש בהדיא במתנתו שאין לו רשות ליתנו לאחר אינו יכול לזכות לאחר לצאת בו ואם יתן יתבטל המתנה וגם הוא לא יצא בו: (כב) ואחר לאחר. ומשמע אפילו להרבה ובלבד שיוחזר לראשון בלא פסול. ונראה דהיכי שאיכא אומדנא שמקפיד הנותן שלא יטלוהו רבים שמא יפסד לו (כח) אין רשאי ליתן ובלא"ה (כט) יש אחרונים שמחמירין בעיקר דינא דהמחבר וסוברין דלולב שקבל במתנה ע"מ להחזיר לא יתן לאדם אחר מבלי דעת ורשות הנותן: ו (כג) ביום ראשון וכו'. וה"ה (ל) לדידן דעושין שני ימים: (כד) קודם שיצא בו. וה"ה אם מזכה רבים בלולבו (לא) לא יתן לקטן עד שיברכו כולם: (כה) אינו מוחזר. ולפ"ז יש ליזהר שלא לברך (לב) על לולב של איסתפק אם זוכר שנתן אותו במתנה לקטן: (כו) הפעוטות. היינו (לג) כבן וי"ו או כבן ז': (כז) מותר. דאז מתנתו מתנה מד"ס ועיין בה"ל: (כח) כיון שלא יצא מידו ש"ד. ר"ל דעי"ז אין הקטן קונה כלל ולכן מותר אפילו בלא הגיע לעונת הפעוטות וה"ה אם לא מקנה ליה כלל לקטן או שאומר לו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה דהו"ל כשאול כנ"ל בס"ג (לד) אלא דבכל אלו העצות לא מהני רק לגדול שיהיה יכול אח"כ לצאת בו אבל הקטן לא יצא בנטילה כזו דהא אינו שלו ולא מקרי לכם ולא קיים בו אביו מצות חינוך (לה) ויש אחרונים שסוברין דמצות חינוך מתקיים גם בשאול דהא גם בזה מתחנך הבן למצות וכן משמע במרדכי (לו) בשם

ביאור הלכה

העיטור דיוצא בזה בחזרת דמים שהרי עכ"פ לא אמר בפירוש החזירהו לי [א"ר]: * ומיהו וכו' אלא לאחר. עיין ביד אפרים שכתב דמדברי התוס' והרא"ש לא משמע כן וכן בכורי יעקב הקשה עוד דלפי מה שפירש"י בגמרא דכ"ג ע"מ שיחזירוהו נתן להם ג"כ אין לנו מקור לקולא זו של המחבר שיכול ליתן בעצמו לאחר ונשאר בצ"ע על המחבר שסתם כדעת הרשב"א והטור והר"ן והריטב"א אחרי שלדעת התוספות והרא"ש ורש"י יש להחמיר בזה אכן באמת יש עוד כמה ראשונים שסומכין להקל כדעת השו"ע והוא השבולי לקט המובא במ"א ורבינו ירוחם והכל בו והמאירי [אף שבשאר דברים אין מכריע מ"מ לענין אתרוג דעתו להקל מפני שהוא למצוה מסתמא דעת הנותן שלא להקפיד] וגם לפירש"י אין ראיה להחמיר לדינא אף דלפירושו המעשה היה שם שנתן לכולם ע"מ להחזיר מ"מ לדינא אפשר דאף אם נותן לאחד כיון שהוא שלו יכול ליתן גם לאחר ובלבד שלבסוף יקויים התנאי להחזיר לבעלים בזמן מצותו ותדע דגם הר"ן העתיק לשון רש"י ואעפ"כ העתיק לבסוף כדין הזה להקל: * והאחרון מחזירו לבעלים. ודע דמסתפקנא דאפשר דוקא בשהחזיר עכ"פ באי כחו של המקבל אמנם אם לא החזיר כלל המקבל עד שהטריחו הבעלים בעצמם לבוא אליו וליקח האתרוג אף שאמר לו שהוא מחזיר לו במתנה אפשר דאין זה חזרה ונראה דתלוי בטבעו של הנותן ובקפידתו. ודע עוד דפשוט דאם מחזיר לבעלים ע"י שליח בודאי הוי חזרה ובמכ"ש דדינא דסעיף זה. ונראה לכאורה דאין צריך בזה דינא דשליחות דאפילו במחזיר לו ע"י עכו"ם או קטן שאינם בני שליחות ובני אקנויי ג"כ מקיים תנאו בזה כיון שדעתו ליתן לו במתנה והלה זוכה בו ועכו"ם וקטן מעשה קוף בעלמא הוא וכ"ש לפי מה שכתב הרא"ש בשם העיטור דאפילו מחזיר לו בסתמא אומדין דעתו דמסתמא במתנה נותן לו. ומ"מ אינו ברור כ"כ: * לא יתננו וכו'. דעה ראשונה הוא לשון הרמב"ם ועיין בכד"ה שכתב דמדסתם משמע דאפילו הגיע לעונת הפעוטות ג"כ אין ליתן לו והטעם דהרמב"ם לשיטתו בפ' כ"ט מהלכות מכירה דהיכא דדעת אחרת מקנה לו הוא זוכה מן התורה וא"כ אפילו הגיע לעונת הפעוטות דתקנו רבנן דמתנתו מתנה הלא מן התורה אינו יכול להקנות [וזהו שכתב ואינו מקנה לאחרים מן התורה] ולא הוי מן התורה משלכם ודעת הי"א דאפילו כשדעת אחרת מקנה אותו אין קנינו אלא מדרבנן ולכן כשהגיע לעונת הפעוטות כשם שזוכה מדרבנן כן מקנה ג"כ מדרבנן [לאם מקנה] ופשוט דדין זה שייך בכל הד' מינים וזה ג"כ פשוט דודאי יש להחמיר לכתחלה כדעה הראשונה דהיא סתמית שלא ליתן במתנה לשום קטן והיינו אפילו במתנה ע"מ להחזיר כמבואר בפוסקים. ודע דקטן נקרא לדעה ראשונה עד שהוא בן י"ג ויום אחד ועיין בפמ"ג שכתב דאפילו הוא בן י"ג שנה כ"ז שלא ידעינן שהביא ב' שערות אין ליתן לו דספק תורה לחומרא אמנם בתשובת כתב סופר סימן קכ"ט דעתו דמותר לכתחלה משום חזקה דרבא וגם איכא ס"ס דשמא גם בפעוטות מותר כדעת הי"א. עוד שם בסימן קכ"ח בקטן הסוחר אתרוגים שקונה ומקנה מסיק שם דלכתחלה יש למנוע מלקנות ובדיעבד אם יצא בו אינו חוזר לברך משום חשש ברכה לבטלה ע"ש: * קודם שיצא בו. יש אחרונים שסוברין שאפילו לאחר שיצא בו אין כדאי ליתן לקטן במתנה שמא יזדמן לו אחד שיבקש ממנו ליתן לו לצאת בו עיין בא"ר: * אינו מוחזר. ר"ל ולא יכול לצאת בעצמו. וכתבו הפוסקים ואפילו נתן לו במתנה ע"מ להחזיר ג"כ לא יצא אח"כ דחזרתו אינו חזרה ולכאורה הא איהו ע"מ להחזיר יהביה ניהליה ואי לא יכול הקטן להקנות לו אח"כ בחזרה

שער הציון

(כו) מתשובת הרשב"א סימן א' עי"ש ומה שכתבתי לכאורה משם המאירי שהביא שיש דיעות אף לענין אתרוג דיש שסוברין דעובדא דר"ג היה שהרשה ורצה שיצאו כולם אבל לא בסתמא ודעתו להקל בענין אתרוג מטעם שכל שהוא למצוה מסתמא דעת הנותן שלא להקפיד ולפ"ז בשאר דברים אין ד"ז ברור: (כז) כ"כ אחרונים ופשוט: (כח) בכורי יעקב: (כט) עיין בה"ל: (ל) פמ"ג וח"א: (לא) ח"א ופשוט: (לב) כגון במקום הדחק וכנ"ל בס"ס תרמ"ט בהג"ה: (לג) פמ"ג ומאמר מרדכי: (לד) מ"א וא"ר ופמ"ג וח"א: (לה) בגדי ישע: (לו) דכתב שם ובקיאי הדעת מחזירין אותו למקומו והתינוקות מעצמן נוטלין אותו ומברכין עליו וכן איתא בא"ז בשם ראב"ן ומדשיבח אותן משמע דס"ל כן להלכה ולדעה הראשונה הלא לא קיים האב מצות חינוך א"ו דס"ל דמצות חינוך הוא רק על עצם המצוה ולא על פרטי המצוה ואח"כ מצאתי בברכי יוסף שגם הוא כתב כזה משמע דס"ל לראב"ן דיוכל הקטן ליטול לולב בלא הקנאה [וע"ש שרצה לדחות קצת דאפשר דיוכל להניח קטן לברך אף שלא כדין אבל מה יענה דהא עכ"פ האב לא קיים מצות חינוך ואמאי קרא אותן בקיאי הדעת א"ו דיצא בזה ידי חינוך ג"כ] וגם פשטיות הלשון דשו"ע דכתב שפיר דמי משמע ג"כ דיוכל אביו לעשות כן לכתחלה ולברך עמו ויוצא בזה